

EL DEUTE GREC, I LA DEMOCRÀCIA EUROPEA, AD CALENDAS GRAECAS

Albert Aixalà,
DIRECTOR DE PROGRAMES DE LA FCE

Suetoni va escriure a “Vida de 12 Cèsars” que l'emperador Octavi August utilitzava sovint l'expressió “*ad calendas graecas*” per a donar a entendre que algú no pagaria mai. Les “calendes” gregues no existien, perquè els grecs no utilitzaven aquesta fita temporal que regia el calendari romà. Així, el primer dia de mes, “la calenda”, no arribava mai. És a dir, el deutor no pagava.

La crisi del deute grec pot posar d'actualitat aquesta antiga locució llatina. El deutor grec no paga perquè no sembla que pugui pagar el seu deute. Va donant llargues i, des del centre de l'*imperi* europeu, li donen noves pròrrogues perquè el pugui pagar, li presten diners per fer front als venciments més urgents... però ningú vol assumir que el deute difícilment s'acabarà pagant.

Aquesta expressió llatina és ben coneguda a Itàlia, França i Espanya, però no té traducció en alemany.

És potser també per això que el món germànic té serioses dificultats per gestionar el deute grec. De fet, com és ben sabut, en alemany s'utilitza la mateixa paraula “*schuld*” per a referir-se al “deute” i a la “culpa”. És a dir, un deutor és portador d'una culpa. Un significat que arrela en l'imaginari luterà, que no permet la “remissió dels pecats”, ni contempla la “penitència” i “l'absolució”, tant presents en l'imaginari catòlic llatí.

Alemanya, i els veïns luterans finlandesos i bàltics, tenen problemes morals per gestionar la qüestió del deute, però el conjunt de la Unió Europea té greus problemes per gestionar la qüestió democràtica vinculada a la sobirania. La resolució de la crisi grega ha posat de manifest les dificultats per gestionar les contradiccions entre les preferències del ciutadans d'un determinat Estat-nació i les preferències del conjunt dels ciutadans de la Unió, entre la sobirania nacional i la sobirania compartida europea que gestionen mancomunadament en el Consell, els Estats-nació que s'han convertit en Estats-membres de la UE.

Els Estats ja no són sobirans perquè han cedit una part important de la seva sobirania a les

La regla de la majoria a Europa ens diu que tot acord ha de ser aprovat per una majoria d'Estats membres, perquè tots ells responen a un mandat democràtic

institucions europees i –indirectament– a la resta d'Estats-membres. Ningú ens obligava a fer-ho, però ho hem fet signant els successius tractats europeus. Hem cedit la nostra sobirania monetària i fiscal i ja no es pot recuperar parcialment. Només tenim dues opcions: o bé sortim de la zona Euro per recuperar la sobirania, en un entorn globalitzat altament complex, o bé apostem per avançar en la construcció d'un *demos* europeu, dipositari d'una nova sobirania post-nacional.

Amb el referèndum del 5 de juliol, el govern grec encapçalat per Alexis Tsipras va intentar condicionar la negociació entre els Estats membres sotmetent a judici popular la proposta que les tres institucions –Comissió Europea, BCE i FMI– van fer al govern grec el passat 25 de juny per acordar un nou programa de rescat al sector públic grec i evitar la suspensió de pagaments del deute. Però no va calibrar que el referèndum no podia servir per pressionar en la negociació amb els altres Estats-membres sinó que només podia ser una eina per justificar la sortida de l'Euro i la recuperació de la sobirania monetària i fiscal, com a mínim des d'un punt de vista formal.

Més d'un 60% de l'electorat va votar NO a la proposta de les institucions, tal i com els havia demanat el primer ministre Tsipras, i en contra dels pronunciaments a favor del SÍ dels presidents de la Comissió Europea i del Parlament Europeu, així com de les forces polítiques gregues que van perdre les eleccions parlamentàries del passat mes de gener. El triomf del NO va ser una reivindicació de la sobirania grega enfront de la nova sobirania compartida europea, i no pas un triomf de la democràcia grega enfront de la tecnocràcia europea. Però el triomf del NO va servir de ben poca cosa, perquè la pregunta no era l'adequada. L'única pregunta rellevant hagués sigut: ¿està d'acord en què el govern grec rebutgi la proposta de les institucions i surti de la zona Euro per a recuperar la seva sobirania monetària i fiscal? Sense un mandat clar per assumir les conseqüències del trencament de les negociacions amb la UE, el govern grec no podia fer altra cosa que acceptar el compromís negociat entre els caps d'Estat i de govern d'una majoria dels Estats membres de la zona Euro.

El que hem viscut en les darreres setmanes és un conflicte de legitimitats entre sobirania nacional: si a la UE existeixen 28 fonts de sobirania, cap d'elles es pot imposar a les altres. Només un acord majoritari entre els seus governs –aprovat pels respectius parlaments o via referèndum– pot resoldre el conflicte

No es pot dir que s'hagi produït un cop (com proclama la campanya *This is a coup* de l'esquerra europea a Twitter), sinó una "imposició" d'una majoria d'Estats democràtics sobre un altre Estat democràtic –Grècia– que necessita la seva ajuda financera. Imposició que ha sigut negociada entre el conjunt dels Estats membres fins que ha sigut acceptada per tots –de grat o per força–. Però és així com funciona la regla de la majoria, també a Grècia, on el Parlament haurà de decidir –probablement amb una nova coalició governamental– si accepta el compromís del seu govern.

La regla de la majoria a Europa ens diu que tot acord ha de ser aprovat per una majoria d'Estats membres, perquè tots ells responen a un mandat democràtic. Si bé el primer ministre Tsipras pot tenir la legitimitat democràtica dels 3,5 milions de grecs que van votar NO al referèndum, la cancellera Merkel té la legitimitat dels 18 milions d'alemanys que la van votar en les darreres eleccions –i de quasi 30 milions si hi sumem els 11 milions que van votar al seu soci de coalició, l'SPD–.

El que hem viscut en les darreres setmanes és un conflicte de legitimitats entre sobirania nacional: si el govern grec fa un referèndum i els ciutadans rebutgen una proposta comunitària, altres governs nacionals fan saber que probablement els seus parlaments nacionals no aprovin un tercer rescat ni una reestructuració del deute. Sobre el paper, és un conflicte de legitimitats insoluble. Si a la UE

existeixen 28 fonts de sobirania, cap d'elles es pot imposar a les altres. Només un acord majoritari entre els seus governs –aprovat pels respectius parlaments o via referèndum– pot resoldre el conflicte. Aquesta és la realitat de l'actual crisi del deute.

Per tant, més enllà de si estem en desacord amb les polítiques d'austeritat que s'han aplicat a diversos països europeus i més enllà de si considerem injustes les condicions que les institucions imposen a Grècia a canvi d'un nou préstec mil milionari (s'han prestat més de 200.000 milions i se'n necessiten entre 50.000 i 80.000 més), es fa difícil explicar l'actual crisi grega en relació a la Unió Europea com una batalla entre democràcia i tecnocràcia.

El primer ministre holandès, Mark Rutte, ho va deixar ben clar en la reunió del Consell Europeu de dimarts 7 de juliol, amagant amb la possibilitat de sotmetre a referèndum al seu país el tercer rescat grec. Quan valorem que els ciutadans grecs van votar massivament en contra de les condicions de les institucions europees, no hem de perdre de vista que un referèndum similar a Holanda, a Finlàndia o a Alemanya donaria un resultat clarament contrari a seguir prestant més diners al govern grec.

Però la democràcia europea no es construirà enfrontant les democràcies nacionals entre elles ni amb les institucions europees. La democràcia europea només es pot construir si assumim que avui la única política democràtica que es pot exercir a Europa és la política democràtica a nivell europeu.

Les conseqüències del referèndum grec ens mostren, un cop més, que és il·lusori seguir pensant la democràcia en termes nacionals. Un país membre de la zona Euro no pot funcionar com una democràcia en el marc d'un Estat-nació. Les democràcies europees s'enfronten al "trilema de Rodrik" entre integració de mercats, democràcia i Estat-Nació. Avui no es pot mantenir un sistema democràtic en el marc d'un Estat-Nació en un context de mercats integrats. És a dir, no es pot mantenir un sistema democràtic en el marc d'un Estat-Nació i alhora estar integrat a l'Eurozona, havent cedit sobirania monetària i fiscal. Per mantenir un sistema democràtic cal triar entre

Els Estats ja no són sobirans perquè han cedit una part important de la seva sobirania a les institucions europees i –de forma mancomunada– a la resta d'Estats-membres. Per tant, només tenim dues opcions: o bé sortim de la zona Euro per recuperar la sobirania, en un entorn globalitzat altament complex, o bé apostem per avançar en la construcció d'un *demos* europeu, dipositari d'una nova sobirania post-nacional

renunciar a l'Estat-nació, és a dir a la sobirania nacional, o renunciar a la integració de mercats que suposa l'Eurozona.

Grècia, però, com la majoria d'Estats europeus, no vol haver de triar. Vol preservar la sobirania nacional i mantenir-se a la zona Euro. Però això, a mig termini, no és sostenible. Perquè les preferències dels ciutadans grecs –o d'altres països, com Espanya– xocaran contra les polítiques decidides per les institucions comunitàries. I la única manera de resoldre l'equació és que les polítiques decidides per les institucions comunitàries responguin a les preferències polítiques d'una majoria de ciutadans europeus, expressats a través de les eleccions al Parlament Europeu o de l'elecció directa per sufragi universal d'un president d'Europa, segons apostem per un sistema parlamentari o presidencialista.

Però per fer aquest pas definitiu ens hem de fer dues preguntes: estem disposats a acceptar la regla de la majoria a nivell europeu?; estem disposats a mantenir la comunitat política que és la Unió Europea "a qualsevol preu"?

Si responem positivament a les dues preguntes significarà que estem disposats a assumir com a legítim un govern europeu –de dretes o d'esquerres–

sorgit de la voluntat comuna dels ciutadans europeus, encara que aquesta no sigui la voluntat majoritària entre els ciutadans del meu país, i que considerem que la Unió política del continent és un “bé comú” a preservar per sobre dels interessos nacionals.

Ara bé, Europa encara no ha decidit si vol la unitat política “a qualsevol preu” i per això és incapaç de decidir mantenir Grècia dins Europa i de la zona Euro “a qualsevol preu”. De fet, la cancellera Angela Merkel, a l'entrar a la reunió de la cimera de la zona Euro de diumenge 12 de juliol va deixar clar que “no hi hauria acord a qualsevol preu”. Per què no?

Grècia avui és un problema econòmic per Europa, però és, sobretot i principalment, un problema polític de primer ordre. Un problema geoestratègic, fins i tot, com va recordar els primers dies de juliol el secretari de Defensa dels Estats Units, que va qualificar d’“error geoestratègic” una possible sortida de Grècia de la zona euro, per les conseqüències que podria tenir a la regió. Els Balcans han sigut sempre un problema per a Europa. I qualsevol decisió en aquesta regió pot tenir greus conseqüències. Deixar caure Grècia i convertir-la en un “Estat fallit” no és només un “error geoestratègic” sinó un passaport segur a una nova desestabilització de la regió, incloent els països que ja són membres de la UE, com Bulgària i Romania.

Les grans decisions polítiques i geoestratègiques mai es valoren en termes econòmics. La reunificació

Europa encara no ha decidit si vol la unitat política “a qualsevol preu” i per això és incapaç de decidir mantenir Grècia dins Europa i de la zona Euro “a qualsevol preu”

alemanya va suposar un enorme cost econòmic per a l'antiga Alemanya occidental i un gran cost social per a l'antiga Alemanya oriental, però l'objectiu polític de la reunificació –inclosa la decisió de l'artificial paritat monetària entre el marc oriental i el marc occidental– no es va qüestionar. Alemanya va decidir absorbir i finançar els *länder* orientals perquè formaven part de la nació alemanya. Com la Itàlia del nord ha fet amb la Itàlia del sud des de la unificació del segle XIX. La pregunta que Europa s'ha de fer amb Grècia –i amb el conjunt de la regió balcànica– és si els volem dins “a qualsevol preu”, o no estem disposats a pagar el preu de mantenir dins el mateix sistema polític a una regió del continent que històricament ha sigut una regió econòmicament poc desenvolupada i políticament inestable.

Si no responem sincerament a aquesta pregunta la democràcia europea i el projecte polític de la UE – com el pagament del deute grec– seguirà esperant, *ad calendas graecas*. •